

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

НЕЖИВЕЦЬ Олена Миколаївна

УДК 343.87

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ТРУДОВОЇ
РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЦЬ
ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

**12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ–2005

Дисертацією
є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент **Корчинський Володимир Олексійович**,
Національна академія внутрішніх справ України, професор
кафедри кримінології та юридичної соціології

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук НАН
України **Михайленко Петро Петрович**, Національна академія внутрішніх
справ України, професор кафедри теорії кримінального права

кандидат юридичних наук, доцент **Фаренюк Сергій Якович**, Київський юри-
дичний інститут МВС України, начальник кафедри кримінального права та
кримінології

Провідна установа – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН
України, відділ проблем кримінального права, кримінології та судоустрою (м.
Київ).

Захист відбудеться “27” квітня 2005 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.03 в Національній академії внутрішніх справ України
(03035, м. Київ, пл. Солом’янська, 1)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрі-
шніх справ України (03035, м. Київ, пл. Солом’янська, 1)

Автореферат розісланий “17” березня 2005 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є.Д.Лук’янчиков

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах демократизації та гуманізації суспільства державна політика України має бути спрямована на забезпечення прав і свобод людини, а її законодавство приведено відповідно до міжнародних норм, стандартів і направлене на диференціацію виконання покарань та індивідуальний підхід як до засуджених, так і до осіб, які звільнились з місць позбавлення волі.

Прийняття Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів України потребує розробки нових підходів до соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, і підтримки щодо їх ресоціалізації державними органами місцевої влади та самоврядування, громадських, суспільних, релігійних, благодійних організацій та комерційних структур. За даними Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі – ДДУПВП), щорічно з установ виконання покарань (далі – УВП) звільняється в середньому від 60 до 80 тисяч осіб, яких необхідно працевлаштувати. Більшість з них потребує житлової, медичної, психологічної та соціальної допомоги.

У зв'язку з економічною нестабільністю, низьким рівнем життя та безробіттям, постає гостра необхідність у розв'язанні проблеми забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі. Тому актуальність обраної теми дослідження зумовлена: потребою теоретичного визначення та практичного обґрунтування соціальних та трудових проблем реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, які виникли через соціально-економічні та політичні зміни, що сталися на Україні за роки незалежності; необхідністю вивчення соціально-демографічної, кримінологічної, кримінально-правової та постпенітенціарної характеристики звільнених та розробкою на цій основі ефективних заходів попередження нових злочинів серед звільнених, і особливо серед молоді та неповнолітніх; необхідністю удосконалення чинного законодавства, яке регулює соціальну та трудову реабілітацію звільнених, щодо вирішення питань з їх працевлаштування, надання соціальної, медичної та психологічної допомоги.

Проблеми соціальної адаптації, ресоціалізації та трудової зайнятості засуджених до позбавлення волі висвітлено в наукових працях таких вчених, як: Ю.М. Антонян, О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, О.В. Бец, П.А. Воробей, В.О. Глушков, В.І. Горобцов, В.І. Гуськов, О.М. Джужа, Л.А. Жук, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.І. Зубков, Р.А. Калюжний, В.О. Корчинський, М.Й. Коржанський, І.Г. Константинов, В.А. Львовичкін, С.Ю. Лукашевич, М.П. Мелентьєв, М.І. Мельник, О.С. Міхлін, П.П. Михайленко, В.С. Наливайко, О.Б. Пташинський, Г.О. Радов, Р.А. Сабітов, О.П. Сєверов, В.П. Севостьянов, В.М. Синьов, А.Х. Степанюк, С.О. Стефанов, М.О. Стручков, В.В. Суліцький, В.П. Тихий, В.М. Трубніков, С.Я. Фаренюк, О.В. Філімонов, В.І. Шакун, І.В. Шмаров, А.О. Яровий, С.С. Яценко та інших.

Разом з тим, незважаючи на значний внесок зазначених науковців у розробку цієї проблеми, можна стверджувати, що питання забезпечення заходів соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, залишаються до сих пір недослідженими, через що і визначається актуальність цього дисертаційного дослідження, яке спрямоване на визначення та обґрунтування нових наукових і практичних засад забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі; організації їх трудового та побутового влаштування, організації медичної, психологічної та соціальної допомоги, від чого залежить успішність реабілітації та адаптації їх до умов життя на волі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках тематики пріоритетних дисертаційних досліджень на період 2002–2005 рр., затвердженої наказом МВС України від 30 червня 2002 р. № 635; плану наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ України, який розроблено відповідно до Комплексної програми боротьби із злочинністю на 2001–2005 рр. і затвердженою Указом Президента України від 25 грудня 2000 р., №1376/2000 р. та програмою науково-дослідної роботи Державного департаменту України з питань виконання покарань від 11 липня 2000 року №5/1-18.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій стосовно забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

Відповідно до поставленої мети автором вирішувались такі завдання:

- на основі нових теоретико-методологічних критеріїв визначення сутності понять ресоціалізація, реабілітація та соціальна адаптація, їх загальна характеристика та взаємозв'язок;
- встановлення трудових та кваліфікаційних засад застосування реабілітаційного впливу на осіб, які звільняються з місць позбавлення волі;
- оцінка сучасного стану соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених на волю;
- дослідження соціально-демографічної, кримінально-правової, психологічної, пенітенціарної та постпенітенціарної характеристики осіб, звільнених з місць позбавлення волі;
- вивчення сучасного стану професійно-технічного, загальноосвітнього навчання звільнених та розробка пропозицій щодо його удосконалення в умовах трансформації ринкової економіки;
- аналіз та розробка системи заходів соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі;
- розробка пропозицій з удосконалення нормативної та законодавчої

бази щодо соціальної та трудової реабілітації звільнених осіб;

- здійснення низки заходів щодо удосконалення системи контролю та нагляду за окремими категоріями звільнених з місць позбавлення волі.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі та застосування заходів підвищення її ефективності.

Предметом дослідження виступає механізм соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі та його специфічні елементи.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставлених задач і мети дослідження: статистичний аналіз – при вивченні та узагальненні соціально-демографічної, кримінально-правової та постпенітенціарної характеристики осіб, звільнених з місць позбавлення волі; порівняльний – при вивченні трудових та кваліфікаційних можливостей та якостей засуджених та осіб, звільнених з місць позбавлення волі, їх загальноосвітнього та професійно-технічного рівня; структурно-функціональний – при визначенні загальної характеристики та особливих рис осіб, звільнених з місць позбавлення волі; експертних оцінок – при обґрунтуванні основних напрямів подальшого удосконалення соціальної та трудової реабілітації звільнених осіб.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали, статистичні дані та оперативні звіти ДДУПВП та Управління дільничних інспекторів міліції Департаменту громадської безпеки (далі – УДІМ ДГБ) МВС України, а також територіальних органів внутрішніх справ і установ виконання покарань.

Репрезентативність дослідження, перевірка достовірності та об'єктивності отриманих результатів і висновків забезпечені вивченням особових справ та анкетуванням 410 осіб, які в установах виконання покарань проходили підготовку до звільнення, 325 осіб, які були звільнені з місць позбавлення волі й знаходились під адміністративним наглядом ОВС, інтерв'юванням 185 дільничних інспекторів міліції та 210 співробітників виправних колоній Житомирської, Київської, Львівської, Чернігівської, Черкаської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним, науковим дослідженням заходів забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що дозволило виявити закономірності і тенденції трудового та побутового влаштування; обґрунтувати основні напрями удосконалення чинного законодавства та дати низку пропозицій щодо нагляду та контролю за звільненими.

Зокрема, можна відокремити такі головні положення дослідження, які містять наукову новизну:

- вивчено соціально-правову природу реабілітації та визначено її поняття, види і взаємозв'язок з ресоціалізацією та соціальною адаптацією. Автором зроблена спроба запропонувати поняття реабілітації осіб, звільнених з місць

позбавлення волі, до якого належить постпенітенціарний період щодо надання звільненому соціальної, трудової, медичної та психологічної допомоги та забезпечення житлом з метою пристосування до умов життя на волі. Реабілітацію осіб, звільнених з місць позбавлення волі, автор підрозділяє на соціальну та трудову, обґрунтовується, що ресоціалізація є багатогранне поняття і охоплює пенітенціарний та постпенітенціарний період реабілітації;

- запропоновано автором поняття постпенітенціарного впливу, до якого належить трудове та побутове влаштування звільнених, налагодження соціальних та сімейних зв'язків, надання інших видів допомоги, а в окремих випадках встановлення та здійснення адміністративного нагляду та контролю;

- визначено трудові та кваліфікаційні заходи реабілітаційного впливу на осіб, звільнених з місць позбавлення волі, за допомогою яких розроблені основні напрямки з удосконалення організації загальноосвітнього і професійного навчання, обґрунтовано перелік конкретних спеціальностей, що користуються попитом на сучасному ринку праці, отримання яких можливо в установах виконання покарань, для чого пропонується ст. 126 Кримінально-виконавчого кодексу України доповнити положенням, що поряд з професійно-технічним навчанням на виробництві “для засуджених, які не мають спеціальності, організується обов'язкове професійно-технічне навчання”;

- виявлено соціально-демографічну, кримінально-правову, пенітенціарну та постпенітенціарну характеристику осіб, звільнених на волю, що уможливило автору вперше визначити поняття “особи, що звільняється з місць позбавлення волі”, до яких необхідно віднести особу, яка відбула покарання і пройшла процес виправлення та ресоціалізації в УВП і потребує, після звільнення, державної підтримки та допомоги в працевлаштуванні, створенні житлово-побутових умов, переорієнтації, перепідготовки;

- розроблено пропозиції з удосконалення чинного законодавства щодо забезпечення соціальної та трудової реабілітації звільнених з місць позбавлення волі та допомоги державних органів, громадських, приватних, благодійних, релігійних організацій по здійсненню в постпенітенціарний період реабілітаційної роботи зі звільненими та створення єдиної системи постпенітенціарної опіки, для чого пропонується фінансування соціальної та трудової реабілітації звільнених за рахунок державних коштів;

- з метою відновлення соціально-корисних зв'язків осіб, звільнених з місць позбавлення волі, автором визначено сукупність системи державних та загально-громадських заходів, спрямованих на трудове та побутове влаштування звільнених, надання їм медичної, психологічної та соціальної допомоги, орієнтації на навчання, для чого пропонується створення системи патронату, альтернативних недержавних центрів соціальної реабілітації, служби пробації та постпенітенціарної опіки.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження були використані Департаментом громадської безпеки МВС України та ДДУПВП при розробці Протокольного рішення спільної наради Управління дільничних інспекторів міліції ДГБ МВС України та ДДУПВП “Про стан організації взаємодії підрозділів кримінально-виконавчої інспекції та територіальних ОВС щодо контролю за особами, засудженими до покарань, не пов’язаних з позбавленням волі” (акт впровадження ДГБ МВС України від 23.09.2004 р.); при розробці спільного наказу ДДУПВП та МВС України, Міністерства праці і соціальної політики України від 12 грудня 2000р. № 250/1562/342 “Про порядок взаємодії органів та установ виконання покарань територіальних органів внутрішніх справ та центрів зайнятості населення щодо надання особам, які звільнені від відбування покарання, допомоги в трудовому та побутовому влаштуванні, соціальній адаптації” (акт впровадження ДДУПВП від 16.09.2004 р.).

Висновки та пропозиції дисертаційного дослідження можуть бути використані:

- у науково-дослідній галузі – положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшої розробки проблеми розвитку державної політики щодо соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі;

- у правозастосовчій діяльності – використання одержаних результатів дозволить вдосконалити управлінську діяльність державних органів щодо забезпечення соціальної та трудової реабілітації звільнених;

- в навчальному процесі – матеріали дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі Національної академії внутрішніх справ України при проведенні занять з дисциплін кримінально-виконавчого права та кримінології, а також при підготовці відповідних навчальних посібників та методичних рекомендацій (акт впровадження НАВСУ від 21.09.2004 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, де ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використовуються лише ті ідеї та положення, які отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, теоретичні висновки, практичні пропозиції і рекомендації, що містяться в роботі, викладені в наукових публікаціях, доповідалися й обговорювалися на 4 конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції” (Київ, НАВСУ, 2003 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Соціальні пріоритети ринку праці в умовах структурної модернізації економіки” (Київ, Міністерство праці та соціальної політики, Державний центр зайнятості Украї-

ни, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2000 р.; Першій Всеукраїнській науково-практичній конференції “Недержавна система безпеки підприємництва як складова національної безпеки України” (Київ, НАН України, 2003 р.); IX Міжнародній науково-практичній конференції “Інформаційні технології в економіці, праві, менеджменті і бізнесі” (Київ, Європейський університет, 2004 р.); засіданнях “круглого столу” з питань реформування кримінально-виконавчої системи за участю науковців і практиків України (Київ, ДДУПВП, 25 квітня 2001 р.).

Публікації. Основні положення проведеного дослідження, теоретичні та практичні результати, висновки та пропозиції висвітлено в 11 публікаціях, у тому числі у 7 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях та в тезах 4 доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг тексту дисертації становить 189 сторінок, містить 10 таблиць, 2 малюнки, 15 додатків. Список використаних джерел із 185 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, визначені мета та завдання, формулюється наукова новизна, розкривається теоретичне та практичне значення, наведені дані про апробацію та структуру роботи.

У першому розділі “Теоретичні засади соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі” розкрито соціально-правову природу ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, сутність соціальної та трудової реабілітації як складової системи ресоціалізації, трудові та кваліфікаційні засади реабілітаційного впливу на осіб, які звільняються з місць позбавлення з урахуванням трансформації суспільства, історичних і політичних особливостей розвитку країни.

Підрозділ 1.1. “Соціально-правова природа ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі” присвячений науковому аналізу концепцій розвитку та розгляду різних точок зору вчених на питання ресоціалізації та її взаємозв’язку з реабілітацією, адаптацією, соціалізацією та десоціалізацією.

Доведено, що “ресоціалізація” є комплексним поняттям, яке охоплює пенітенціарний і постпенітенціарний період впливу на особу і є одним із етапів соціалізації. Ресоціалізація і соціальна адаптація розглядаються як одне явище, однак ресоціалізація є ширше поняття, оскільки охоплює кілька видів адаптації (адаптація в установах виконання покарань; адаптація після звільнення від відбування покарання тощо).

Розглядаючи різні точки зору, дисертант дає своє визначення ресоціалізації засуджених як процесу відновлення у злочинця загальноприйнятих норм

поведінки суспільства на основі застосування до нього комплексу правових, організаційних, психолого-педагогічних, виховних та інших заходів впливу з метою недопущення вчинення повторних протиправних діянь та повернення його до самостійного загальноприйнятого нормативного життя в суспільстві.

Процес ресоціалізації здійснюється протягом кількох етапів: винесення вироку і визначення покарання засудженому; адаптація до умов виконання покарання; виправлення; підготовка засудженого до звільнення і соціальна адаптація до умов життя на волі. Перший етап можна назвати допенітенціарним, другий, третій, четвертий – пенітенціарними, п'ятий етап – постпенітенціарним.

Новим критерієм до визначення ресоціалізації є те, що пропонується і розглядається така її структура: ресоціалізація в місцях позбавлення волі; ресоціалізація при підготовці засудженого до звільнення; ресоціалізація після звільнення; ресоціалізація осіб з психічними аномаліями, інвалідів I та II групи, а також хворих на туберкульоз; ресоціалізація звільнених неповнолітніх.

У підрозділі 1.2. “Соціальна та трудова реабілітація осіб, звільнених з місць позбавлення волі, як складова системи ресоціалізації” досліджуються зміст та сутність поняття “реабілітація”, розглядаються характерні риси, види та ознаки. Необхідність аналізу поняття реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, виникає через істотну деформацію особи засудженого під час відбування покарання, що потребує відновлення, реабілітації цієї особи до умов життя на волі.

Виходячи із аналізу реабілітації як соціально-правової категорії, автором дається визначення поняття “реабілітація осіб, звільнених з місць позбавлення волі” як процесу надання постпенітенціарної допомоги, яка реалізується у вигляді соціально-правових, психологічних, медичних заходів, спрямованих на пристосування до умов життя у суспільстві. Із загального процесу реабілітації звільнених дисертантом обгрунтовується відокремлення двох видів – соціальна та трудова реабілітація. Соціальна реабілітація осіб, звільнених з місць позбавлення волі, означає відновлення у особи суспільно корисних зв'язків, навичок, звичок та надання цій особі комплексу заходів з соціальної, правової, психологічної, медичної допомоги та забезпечення житлом з метою їх пристосування після звільнення на волю. Трудова реабілітація передбачає комплекс заходів, які охоплюють навчання за конкретною спеціальністю в УВП, працевлаштування звільнених, а при необхідності їх професійне навчання.

Однією із форм соціальної та трудової реабілітації є постпенітенціарний вплив, який являє собою комплекс заходів правового, соціального, психологічного, медичного, трудового та адміністративного нагляду й контролю за наданням допомоги цій категорії осіб у працевлаштуванні, налагодженні ними соціальних та сімейних зв'язків з метою недопущення вчинення ними повторних злочинів.

У підрозділі 1.3. “Трудові та кваліфікаційні засади реабілітаційного впливу на осіб, які звільняються з місць позбавлення волі”, розкриваючи питання щодо трудових та кваліфікаційних якостей осіб, звільнених з місць позбавлення волі, автор дійшов висновку, що однією з головних причин низьких трудових та кваліфікаційних можливостей звільнених є недостатній рівень їх професійної підготовки та використання в УВП не за спеціальністю, яку вони мали до засудження, у зв’язку з чим пропонується Міністерству освіти і науки України та ДДУПВП відновити систему професійно-технічного навчання в УВП і розробити нові програми за робочими спеціальностями, які відповідали б сучасним вимогам ринку праці.

Встановлено, що трудові та кваліфікаційні можливості та якості осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, залежать від таких факторів, як сімейний стан, стаж роботи, рівень освіти, стан здоров’я та кількість судимостей. Найбільш високі показники в роботі спостерігаються у засуджених із строком покарання від 2 до 5 років, від 6 до 15 років, у більшості засуджених немає зацікавленості в праці, спостерігається байдужість до вимог режиму. За даними опитування, 85,2 % звільнених не бажають працювати за спеціальністю, набутою в УВП, а під час відбування покарання 46,5 % засуджених не було забезпечено роботою.

Вивчення групи осіб з психічними аномаліями, інвалідів, хворих на туберкульоз, показало, що більшість з них після звільнення з місць позбавлення волі не можуть знайти роботу, не мають житла, не отримують нормальної медичної та психологічної допомоги, у зв’язку з цим держава має надавати кошти для будівництва реабілітаційних центрів адаптації для осіб, хворих на туберкульоз, інвалідів, пенсіонерів та осіб з психічними аномаліями.

У другому розділі “Загальна характеристика осіб, звільнених з місць позбавлення волі” виявлено основні тенденції, які характеризують соціально-демографічну та кримінально-правову характеристику осіб, звільнених з місць позбавлення волі, досліджується їх пенітенціарна та постпенітенціарна характеристика.

У підрозділі 2.1. “Соціально-демографічна характеристика осіб, звільнених з місць позбавлення волі” значна увага приділяється “особі злочинця” як соціально-правовій категорії і визначається комплекс ознак, що характеризують її властивості, зв’язки, відносини, моральний і духовний світ, які перебувають у тісному взаємозв’язку з індивідуальними та життєвими умовами та здібностями.

При аналізі особи звільненого, автор дійшов висновку, що ця особа має загальну соціально-демографічну характеристику та властивості: стать, вік, освіту, сімейний стан, працездатність, а також специфічні ознаки: склад злочину, кількість судимостей, термін покарання, співучасть у злочині, сукупність яких визначає структуру ознак особи звільненого.

Дисертантом визначено поняття “особи, яка звільняється з місць позбавлення волі”, до якої відносять особу, яка відбула покарання, у вигляді позбавлення волі на певний строк, пройшла процес виправлення і ресоціалізації в УВП і потребує після звільнення на волю державної підтримки та допомоги у працевлаштуванні, професійній переорієнтації та перепідготовці, створенні належних житлово-побутових умов.

Розглядаючи соціально-демографічні ознаки осіб, звільнених з місць позбавлення волі, встановлено, що середній вік у чоловіків становить 32,1 роки, у жінок – 34,7 років. Серед звільнюваних вищу освіту мали – 1,3 %, середню спеціальну і неповну вищу освіту – 13,7; середню загальну – 48,1; неповну середню – 30,4; початкову освіту – 5,3. Більшість звільнених – 62,2 % не перебували в шлюбі, 25,7 % – перебували у шлюбі й сім'я збереглася, 12,1 % – перебували в шлюбі, сім'я розпалася. Головною причиною того, що молоді люди не бажають створювати сім'ю, є відсутність житла та роботи. Все це потребує координації заходів для їх соціального та трудового влаштування та створення умов для навчання, у зв'язку з чим автором пропонується в УВП організувати підготовку спеціалістів за робітничими спеціальностями з урахуванням можливості подальшого працевлаштування, що забезпечить їх конкурентноздатність на ринку праці.

У підрозділі 2.2. “Кримінально-правова характеристика осіб, звільнених з місць позбавлення волі” досліджується кримінально-правова характеристика злочинів, вчинених особами, звільненими з місць позбавлення волі, аналізуються злочини неповнолітніх, виявляються головні причини злочинів, які вчинюються звільненими.

Результати проведеного дослідження показали, що найбільш поширеними злочинами, які вчиняють звільнені особи це є злочини проти власності, які у 1970 р. становили – 39,6 %, 1979 – 39,8; 2000 – 59,5; у 2003 р. – 58,6 % із загальної кількості, і пов'язані із роздержавленням, приватизацією, корупцією, організованою злочинністю, ухиленням від сплати податків, незаконними операціями з валютними і фінансовими ресурсами. На другому місці є злочини проти життя, здоров'я, волі, честі та гідності особи.

Під час аналізу кримінально-правової характеристики осіб, звільнених з місць позбавлення волі, особлива увага приділяється злочинам, які знову вчинюють звільнені на волю. Результати проведеного дослідження показали, що протягом десяти років після звільнення в місця позбавлення волі повертається кожний другий звільнений. Виявлено, що головними причинами цих злочинів є соціально-економічні чинники, а саме: відсутність джерел для існування; неможливість працевлаштування за спеціальністю; відсутність житла; втрата зв'язків з сім'єю, батьками та родичами; алкоголізм, наркоманія, токсикоманія; звичка жити за рахунок інших; нездатність пристосуватися до життя на волі.

У підрозділі 2.3. “Пенітенціарна та постпенітенціарна характеристика засуджених та осіб, які звільняються з місць позбавлення волі” аналізується особа злочинця яка вчинила злочин та відбуває покарання, і тих осіб, що відбули покарання і звільнилися на волю, а також досліджується пенітенціарна та постпенітенціарна злочинність, її структура та причини.

Аналіз пенітенціарної злочинності в УВП показав, що в 1994 р. в місцях позбавлення волі було вчинено 1950 злочинів; 1995 р. – 530; 2000 р. – 412; 2002 р. – 407; 2003 р. – 377; 2004 р. – 385 злочинів, що свідчить про скорочення пенітенціарної злочинності. Головними видами пенітенціарної злочинності є: злісна непокора вимогам адміністрації УВП, втеча з місць позбавлення волі або з під варти, що свідчить про недостатню індивідуально-профілактичну та соціально-психологічну роботу з різними категоріями засуджених.

Результати дослідження засуджених і осіб, які відбули покарання і звільнилися на волю показали, що вони характеризуються за такими ознаками, як: вік до 30 років, низький рівень інтелекту і освіти, слабкі сімейні зв'язки, підвищена збудженість, імпульсивність, цинізм, підтримка і виконання правил і традицій тюремної субкультури, егоцентризм, негативне ставлення до оточуючих.

Дисертантом виявлено, що основними причинами пенітенціарної злочинності є вплив кримінальної субкультури, недоліки в діяльності УВП на рівні колективу та недостатня індивідуально-профілактична робота з засудженими. У зв'язку з цим пропонуються заходи удосконалення індивідуально-профілактичної роботи із засудженими: по-перше, виявляти, попереджувати й ліквідувати конфліктні ситуації серед засуджених; по-друге, переборювати вплив кримінальної субкультури, для чого слід розробити нову систему орієнтацій соціальних та духовних цінностей для засуджених; по-третє, покращити підготовку кадрів для кримінально-виконавчої системи в цілому і забезпечити УВП кадрами, компетентними в боротьбі з пенітенціарною злочинністю.

Особливу увагу в постпенітенціарний період необхідно приділити адміністративному нагляду, підготовці звільнених за робочими спеціальностями, забезпеченості їх житлом, роботою, наданню медичної, психологічної та соціальної допомоги, а також соціальному середовищу, в яке потрапляє звільнений після відбування покарання – в сім'ю, родину, до родичів, знайомих.

У третьому розділі “Шляхи подальшого удосконалення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі” аналізується сучасний стан соціальної та трудової реабілітації звільнених осіб, сформульовано та обґрунтовано організаційно-правові засади забезпечення соціальної і трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, визначено й запропоновано основні напрями і шляхи удосконалення нормативної та законодавчої бази, контролю та нагляду за особами, звільненими з УВП.

Підрозділ 3.1. “Сучасний стан соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі” присвячений аналізу нормативно-правової бази, що регулює соціальну та трудову реабілітацію звільнених та розробці нових правових і соціальних норм з її удосконалення.

Встановлено, що система працевлаштування через центри зайнятості населення не розв’язує всіх нагальних проблем з наступних причин: небажання осіб, які звільнились з місць позбавлення волі, звертатися за допомогою до центрів зайнятості; відсутність впевненості в одержанні роботи через центри зайнятості і небажання керівників підприємств, організацій, установ приймати на роботу осіб з кримінальним минулим.

Під час розгляду сучасного стану з трудового та побутового влаштування звільнених автором пропонуються такі заходи соціального захисту: здійснення професійної підготовки з спеціальностей відповідно до вимог сучасного ринку праці; встановлення допомоги по безробіттю в розмірі мінімальної заробітної плати; надання особам, які не працевлаштувались, інвалідам I-II групи, хворим на туберкульоз медичної допомоги; забезпечення навчання після звільнення неповнолітніх в гімназіях, ліцеях, профтехучилищах, коледжах та інших навчальних закладах освіти.

Поряд з державною системою сприяння реабілітації необхідно враховувати досвід інших країн і особливо системи патронату в Росії, для чого створити службу пробації, співробітники якої займалися б не тільки засудженими до альтернативних покарань, а й особами, звільненими з місць позбавлення волі.

З метою упорядкування законодавчої бази з правового регулювання соціальної та трудової реабілітації звільнених від відбування покарань необхідно розробити і прийняти такі нормативно-правові акти: Закон України “Про службу пробації”; “Положення про центри сприяння ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі”; доповнення Закону України “Про зайнятість населення” розділом “Гарантії зайнятості окремих категорій громадян, що потребують соціального захисту держави”.

У підрозділі 3.2. “Характеристика системи заходів соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі” розглядаються проблеми, характерні для звільнених; труднощі, що постають при їх розв’язанні; надаються практичні рекомендації щодо удосконалення системи заходів соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

Дисертантом виявлено, що в постпенітенціарний період реабілітації звільненим з місць позбавлення волі доводиться розв’язувати низку питань, до яких автор відносить такі етапи: працевлаштування; отримання паспортів; реєстрація (прописка) за колишнім або новим місцем проживання; встановлення і відновлення взаємовідносин з сім’єю та родичами, знайомими; забезпечення житлом; отримання медичної та психологічної допомоги; створення репутації за місцем

проживання, в трудовому колективі; встановлення відносин з правоохоронними органами та в центрах реабілітації та адаптації. Автор пропонує за рік до звільнення на волю налагодити зв'язки з центрами зайнятості населення та центрами соціальної адаптації і готувати відповідно на курсах професійно-технічного навчання на виробництві звільняємих відносно галузевої структури тієї місцевості де він бажає проживати і працевлаштуватися.

Дослідження, проведене автором, дало підстави стверджувати, що головними проблемами, поставленими перед звільненими є: проблема працевлаштування, житлова проблема, проблема зі здоров'ям, сімейні стосунки та взаємовідносини з близькими та родичами, проблеми соціальної адаптації в сучасних умовах життя, взаємовідносини в колективі та в суспільстві. Аналіз звернень з питань працевлаштування осіб, звільнених з місць позбавлення волі, показав, що вони звертались до батьків, родичів та знайомих, в правоохоронні органи, в центри зайнятості.

У значній кількості засуджених, які не мають повної загальної, середньої і професійної освіти, сформовано негативне ставлення до навчання, чим зумовлюється необхідність застосування системи морального і матеріального стимулювання їх до процесу навчання, для чого в ст.130 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачити наступні заохочення: додаткові посилки, передачі, побачення з рідними та близькими, телефонні розмови, дострокове зняття стягнення, збільшення тривалості прогулянок тощо.

У підрозділі 3.3. “Удосконалення нормативної та законодавчої бази соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі” дисертантом вноситься низка пропозицій щодо удосконалення законодавчих та відомчих нормативних актів з реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, для чого пропонуються конкретні заходи, спрямовані на удосконалення чинного законодавства.

Аналізуючи сучасну нормативно-правову базу з соціальної і трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, автор дійшов висновку, що вона не відповідає вимогам вітчизняного, міжнародного законодавства, і тому пропонується створення Державного центру сприяння ресоціалізації, який має бути державним органом, функціонувати в системі Міністерства юстиції України та фінансуватися за рахунок бюджетних коштів. Поряд з державною системою реабілітації необхідно також створити недержавні центри сприяння реабілітації за рахунок приватних підприємств, благодійних, громадських, релігійних організацій та внесків окремих громадян.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної програми соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі на 2004 – 2005 роки” необхідно розробити та прийняти “Положення про сприяння реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі”, в якому визначити права і обов'язки звільнених осіб, їх правовий статус та соці-

альний захист. Заслугує також уваги створення в структурі органів внутрішніх справ служби постпенітенціарної опіки, яка має забезпечити нагляд та контроль за звільненими на волю.

У підрозділі 3.4. “Удосконалення контролю та нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі” проведено аналіз стану правового регулювання питань нагляду та контролю за звільненими особами, який здійснюється дільничними інспекторами міліції, оперуповноваженими карного розшуку, начальниками міських та районних відділів внутрішніх справ, які мають встановлювати нагляд і забезпечити контроль за своєчасним прибуттям до обраного місця проживання звільнених осіб, проконтролювати своєчасність реєстрації та допомогти звільненим у їхньому трудовому та побутовому влаштуванні.

На підставі результатів аналізу сучасного стану контролю та нагляду за особами, які звільнились на волю, автором пропонуються заходи щодо удосконалення цього процесу, зокрема:

- в Законі України “Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі” необхідно визначити термін, протягом якого звільнений перестав бути небезпечним для суспільства. До сьогодні відповідь на це питання дає тільки судова практика, яка може достроково, в середньому через шість місяців припинити адміністративний нагляд та контроль, якщо піднаглядний за цей час не вчинював правопорушень та позитивно зарекомендував себе за місцем проживання, роботи або навчання;

- з метою покращення контролю та нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, пропонується поряд з індивідуально-профілактичною та соціально-психологічною роботою використовувати нові види соціального контролю в формі наставництва, патронату та постпенітенціарної опіки, діяльність яких повинна бути підзвітна центрам соціальної реабілітації.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють дійти висновків теоретичного і науково-практичного спрямування, головними з яких є наступні:

1. “Ресоціалізація” – це складна соціально-правова категорія, яка охоплює різні сторони оновлення соціальних зв’язків як під час відбування покарання, так і після звільнення з місць позбавлення волі, тому її необхідно підрозділяти на пенітенціарну і постпенітенціарну. Пенітенціарна ресоціалізація являє собою пристосування засудженого до умов позбавлення волі та вироблення у нього законослухняної поведінки в установі, де він відбуває покарання за вчинений ним злочин. До постпенітенціарної ресоціалізації необхідно віднести комплекс заходів з трудового та побутового влаштування і встановлення зв’язків у звільненого з метою його подальшої соціальної реабілітації після звільнення на волю.

Дисертант до поняття “*ресоціалізації засуджених*” відносить процес становлення особи як соціального члена суспільства, що здійснюється на основі застосування до неї комплексу правових, організаційних, психологічних, виховних та інших заходів впливу на різних етапах кримінальної відповідальності з метою недопущення здійснення протиправних діянь та повернення його до самостійного загальноприйнятого суспільно-нормального життя в суспільстві.

2. З урахуванням результатів вивчення реабілітації як соціально-правової категорії автором дається поняття соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі. До соціальної реабілітації автор відносить процес підготовки осіб, у яких закінчується термін відбування покарання в установах виконання покарань, шляхом надання їм поступенітенціарної допомоги, яка реалізується у вигляді комплексу заходів соціального, правового, виховного та кримінологічного характеру, направлено на відновлення, а за необхідності набуття цими особами особистих якостей, які дозволяють їм вести законотворчий спосіб життя. Трудова реабілітація передбачає допомогу органів державної влади та управління, центрів зайнятості населення у працевлаштуванні звільненого, та наданні йому допомоги в одержанні професії.

3. Важливе місце в соціальній та трудовій реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, належить *поступенітенціарному впливу, до якого автор відносить систему заходів соціального, трудового, адміністративного контролю та нагляду за звільненими, надання їм допомоги в отриманні місця проживання та працевлаштування, налагодженні соціальних та сімейних зв'язків, виховання в них чесності і правомірної поведінки, організація контролю за їхньою поведінкою, а в необхідних випадках – застосування до них заходів адміністративного нагляду і контролю.*

4. Встановлено, що головними причинами пенітенціарної злочинності є вплив кримінальної субкультури, недоліки та упущення в діяльності УВП на рівні колективу, недостатня індивідуально-профілактична робота з засудженими, в зв'язку з чим пропонується низка пропозицій з удосконалення індивідуально-профілактичної роботи з засудженими: виявляти, попереджувати та ліквідувати конфліктні ситуації серед засуджених; вести боротьбу з впливом кримінальної субкультури; проводити індивідуально-профілактичну роботу з лідерами угруповань та вивчати їх соціальне оточення; покращувати підготовку кадрів для кримінально-виконавчої системи.

5. У Законі України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк” *необхідно передбачити конкретну державну допомогу звільненим на волю у таких напрямках: установити юридичну відповідальність за відмову в прийомі на роботу звільненого, який був направлений центрами зайнятості або місцевими органами влади; визначити спеціальні підприємства, які повинні надавати місця в гуртожитках для побутового та трудового влаштування звільнених; звільнити*

підприємства на 3 – 5 років від платежів за трудові ресурси пропорційно кількості наданих робочих місць; організувати регіональні центри соціальної реабілітації та адаптації, при яких за рахунок місцевих бюджетів та комерційних структур створити умови для малого підприємництва, спеціалізовані цехи з будівництва, ремонту автомобілів, житла, побутових послуг, сільськогосподарських робіт, швейного виробництва, рибальського господарства, в яких би звільнені працювали та проживали в гуртожитках, тощо.

6. Установлено, що в УВП низький загальноосвітній та професійний рівень засуджених, що потребує розробки нових державних програм з загальноосвітнього та професійно-технічного навчання, а також певних заходів для їх матеріального та морального стимулювання. Бажано також, щоб засуджені в місцях позбавлення волі працювали за спеціальністю, яку мали до засудження, а при її відсутності здобували кваліфікацію в УВП, за якою могли працевлаштуватися після звільнення на волю. Необхідно також вивчити професійно-кваліфікаційний рівень підготовки засуджених і на цій основі сформувати галузеву структуру та відновити систему професійно-технічного навчання в установах виконання покарань.

7. З метою упорядкування чинного законодавства по правовому регулюванні соціальної та трудової реабілітації звільнених пропонується: в Законі України “Про зайнятість населення” передбачити надання пільг для соціально незахищених верств населення, і насамперед працевлаштувати громадян, які відбули покарання і звільнились на волю, для чого доповнити цей закон положенням про те, “що особи, звільнені з місць позбавлення волі, повинні бути першочергово влаштовані на робочі місця за їхньою спеціальністю. Якщо особи, звільнені з місць позбавлення волі, не можуть бути працевлаштовані за направленням центрів зайнятості населення, то їх необхідно направляти на навчання для здобуття нової професії”; Закон України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк” доповнити положенням “що затрати на соціальну та трудову реабілітацію осіб, звільнених з місць позбавлення волі, необхідно виділити з державного та місцевого бюджетів”.

8. З метою подальшого удосконалення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, пропонується :

– по-перше, в структурі Державного департаменту України з питань виконання покарань створити відділ по підготовці звільняємих на волю осіб, а в складі Міністерства праці та соціальної політики – спеціальний підрозділ, який би забезпечував координацію та організаційно-методичне керівництво діяльності закладів та установ, що займаються питаннями соціальної підтримки та захисту осіб, які звільнились з місць позбавлення волі;

– по-друге, в регіонах за допомогою міських державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування за рахунок місцевих бюджетних та поза-

бюджетних коштів, суспільних, благодійних та релігійних організацій створити притулки, будинки нічного та тимчасового перебування осіб, які не мають житла, будинки-інтернати для осіб похилого віку та інвалідів I-II груп, а також для осіб, які втратили соціальні зв'язки з сім'єю і не мають постійного місця проживання;

– по-третє, в проекті Податкового кодексу України розробити механізм пільгового оподаткування тих підприємств, установ та організацій різних форм власності та видів господарювання, які будуть брати на роботу осіб, які звільнились з місць позбавлення волі;

– по-четверте, особливу увагу необхідно приділити молоді та неповнолітнім, які звільнились з місць позбавлення волі. Пропонується забезпечити їх психологічними, юридичними, соціально-економічними, інформаційними послугами, а також створити спеціалізовані служби соціального захисту молоді на базі УВП і в центрах соціальної адаптації молоді.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Неживець О.М. Правове регулювання оплати праці засуджених в пенітенціарних установах України // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2002. – № 1. – С. 74–77.

2. Неживець О.М. Організація та ефективність використання праці засуджених до позбавлення волі в умовах реформування кримінально-виконавчої системи. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2002. – № 4. – С. 103–107.

3. Неживець О.М. Соціальна адаптація та реабілітація осіб, звільнених з місць позбавлення волі // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2003. – № 4. – С. 259–263.

4. Неживець О.М. Ресоціалізація та реабілітація засуджених і осіб, звільнених з місць позбавлення волі // Держава і право. – 2003. – Вип. 22. – С. 541–547.

5. Неживець О.М. Характерні ознаки трудових та кваліфікаційних можливостей та якостей осіб, які звільнились з місць позбавлення волі // Держава і право. – 2004. – Вип.23. – С. 525–530.

6. Неживець О.М. Особливості адаптації та реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2004. – № 3. – С. 233–238.

7. Неживець О.М. Вплив нормативно-правових та кримінологічних заходів, щодо забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі // Держава і право. – 2004. – Вип. 24. – С. 496–502.

8. Неживець О.М. Моральне та матеріальне стимулювання праці засу-

джених в пенітенціарних установах України // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (19–20 вересня 2000 р.) – К.: Рада по вивченню продуктивних сил НАН України. – 2000. – С. 168–172.

9. Неживець О.М. Нагляд та контроль оперативних служб міліції за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та його вплив на їх реабілітацію // Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції: Тези доповіді міжнар. наук.-практ. конф. – К.: НАВСУ, 2003. – С. 224–226.

10. Неживець О.М. Використання недержавної системи безпеки підприємництва в забезпеченні соціальної та трудової реабілітації засуджених і осіб, які звільнились з місць позбавлення волі // Недержавна система безпеки підприємництва як складова національної безпеки України: Зб. наук. праць: Матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. конф. – К.: Європейський університет, 2003. – С. 238–250.

11. Неживець О.М., Жук І.Л. Інноваційні форми навчання в пенітенціарних установах України та їх вплив на соціальну та трудову реабілітацію колишніх в'язнів // Інноваційні технології в економіці, праві, менеджменті і бізнесі: Матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Європейський університет, 2003. – Ч. 2 – С. 463–465 (*особистий внесок* – розроблені напрями удосконалення професійно-технічного навчання в пенітенціарних установах України).

АНОТАЦІЯ

Неживець О.М. Забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ України, Київ, 2005.

Дисертація присвячена вивченню, узагальненню та розв'язанню соціально-правових проблем соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі. В роботі розглядаються теоретичні основи реабілітації, ресоціалізації та соціальної адаптації, аналізуються ці поняття, їх тотожність та відмінність, дається соціально-демографічна, кримінально-правова, пенітенціарна та постпенітенціарна характеристика осіб, звільнених з місць позбавлення волі, їх трудові та кваліфікаційні можливості та якості. Автором визначено та розглянуто теоретичні і практичні проблеми соціальної та трудової реабілітації звільнених осіб, аналізується їх сучасний стан та даються пропозиції щодо їх вирішення. Особлива увага в роботі приділяється питанням професійної орієнтації

та професійно-технічної підготовки в установах виконання покарань за спеціальностями, які користуються попитом на ринку праці. В дисертації сформульовано пропозиції щодо подальшого удосконалення нормативної та законодавчої бази, системи контролю та нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Ключові слова: реабілітація, ресоціалізація, соціальна та трудова реабілітація, соціалізація, постпенітенціарний вплив, установа виконання покарань, особа, звільнена з місць позбавлення волі, постпенітенціарний контроль.

АННОТАЦІЯ

Неживец Е.Н. Обеспечение социальной и трудовой реабилитации лиц, освобожденных из мест лишения свободы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел Украины, Киев, 2005.

Диссертация посвящена исследованию и анализу социально-правовых проблем социальной и трудовой реабилитации лиц, освобожденных из мест лишения свободы. В работе рассматриваются теоретические основы реабилитации, ресоциализации и социальной адаптации, анализируются их сущность, сходство и различия, дается социально-демографическая и криминально-правовая, пенитенциарная и постпенитенциарная характеристика лиц, освобожденных из мест лишения свободы; их трудовые, квалификационные возможности трудоустройства после освобождения. Автором определены и рассмотрены теоретические и практические проблемы социальной и трудовой реабилитации освобожденных лиц, анализируется современное состояние и даются рекомендации по их трудовому и бытовому устройству.

Исходя из анализа реабилитации, как социально-правовой категории в диссертации даются понятия социальной и трудовой реабилитации, постпенитенциарного воздействия, необходимости установления контроля за некоторой категорией освобожденных, рассматриваются трудовые и квалификационные основы реабилитационного воздействия на лиц, освобожденных из мест лишения свободы, указывается на необходимость их профессиональной подготовки по тем специальностям по которым возможно трудоустроиться после освобождения.

В диссертации выявлены основные тенденции, характеризующие освобожденных из мест лишения свободы, их пол, возраст, образование, семейное положение, состояние здоровья, трудоспособность, а также их специфические черты и особенности – состав преступления, соучастие, срок наказания, число

судимостей, которые необходимо учитывать при социальной и трудовой реабилитации освобождённых.

На основе анализа нормативно-правовой базы, которая регулирует социальную и трудовую реабилитацию освобождённых разработано ряд предложений по усовершенствованию законодательных и ведомственных нормативных актов по социальной и трудовой реабилитации лиц, освобождённых из мест лишения свободы, в связи с чем автором предлагается целый ряд дополнений в Уголовно-исполнительный кодекс и законы Украины, которые должны регулировать процессы социальной и трудовой реабилитации освобождённых из мест лишения свободы.

С целью усовершенствования законодательной базы по социальной и трудовой реабилитации освобождённых, предлагается создать службу пробации, которая вместе с Государственным центром реабилитации должны заниматься индивидуальной профилактической работой с освобождёнными лицами, а также оказывать им социальную и трудовую помощь.

Сформулированы и обоснованы основные направления по усовершенствованию социальной и трудовой реабилитации лиц, освобождённых из мест лишения свободы по надзору и контролю за освобождёнными, внедрению новых форм ресоциализации: постпенитенциарной опеки, патроната, наставничества, создания негосударственной системы социальной реабилитации, которые нашли своё применение в практической деятельности Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний и Управления участковых инспекторов милиции Департамента общественной безопасности МВД Украины.

В диссертации разработаны отдельные положения по конкретной помощи освобождённым с мест лишения свободы со стороны центров занятости населения и местных органов власти, указывается на необходимость региональных центров социальной адаптации за счёт местных бюджетов, а также помощи со стороны общественных, благотворительных, коммерческих и религиозных организаций.

Ключевые слова: реабилитация, ресоциализация, социальная и трудовая реабилитация, социализация, постпенитенциарное воздействие, учреждение по исполнению наказаний, лицо освобожденное из мест лишения свободы, постпенитенциарный контроль.

SUMMARY

Nezhivets O. Provision of social and labour rehabilitation of persons released from the institutions of confinement. – Manuscript.

Thesis for Candidate of Law Science in speciality 12.00.08 – Criminal law and criminology, criminal-executive law – National Academy of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, 2005.

The thesis is dedicated to study and analysis of the social legal problems of social and labour rehabilitation of persons released from the institutions of confinement. The theoretical principles of rehabilitation, resocialization and social adaptation are considered in this work, the notions, its similarity and differences are analysed, the social-demographic, criminal-legal, penitentiary and postpenitentiary characteristics of the persons, released from the places of confinement, their labour and qualification abilities and qualities are given here. The author defined and considered the theoretical and practical problems of social and labour rehabilitation of persons released, analyses their nowadays situation and gives propositions to its solution. The special attention is paid to the problems of professional orientation and professional technical training in the institutions of realization of sentences by the specialities, which are in demand on the labour market. The propositions for the further improvement of by-laws and legal base, the system of control and observance of persons, released from the institutions of confinement, are given in the thesis.

Key words: rehabilitation, resocialization, social adaptation, socialization, penitentiary influence, postpenitentiary influence, institution of realization of sentences, person, released from the institutions of confinement, postpenitentiary control.

Підписано до друку 10.02.2005 р. Формат 60 x 90¹/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Автор. арк. 0,8. Тираж 100 екз. Замовлення № 25.

Видавництво та друк – Інформаційно-видавничий центр Товариства “Знання” України.
03150, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська (Червоноармійська), 57/3, к. 314.
Тел. 227-41-45, 227-30-97.